

Com he escrit “Les cuques”

JULIÀ GUILLAMON I MOTA

How I wrote “Les cuques”

Explica la gènesi del llibre *Les cuques*, una aportació al gènere del Nature Writing des del Montseny, a la manera de *The Philosophy of Composition* d'Edgar Allan Poe o de *Comment j'ai écrit certains de mes livres* de Raymond Roussel: l'escriptura, els referents literaris i cinematogràfics i la relació que l'autor ha mantingut amb els insectes en diferents èpoques. Presenta el carrer del Castell d'Arbúcies com el microcosmos on es produeix la descoberta del món. Recorre diferents indrets d'Arbúcies i Viladrau. I explica l'impacte emocional d'una malaltia neurològica i del procés de rehabilitació, que priven una família de viure en contacte amb la natura. La idea del temps hi és present a través de l'obra de Salvador Espriu i d'Ingmar Bergman, que es barreja amb l'observació minuciosa d'escarabats i papallones i amb la manera de veure el món de la gent de pagès.

Paraules clau: Nature Writing, Insectes, Rehabilitació neurològica.

This article explains the genesis of the book “Les cuques”, a contribution from Montseny to the genre of Nature Writing in the manner of “The Philosophy of composition” by Edgar Allan Poe or “Comment j’ai écrit certains de mes livres” by Raymond Roussel: writing, the literary and cinematographic references, and the author’s relationship with insects at different periods of his life. The book portrays Castell d’Arbúcies street as a microcosm where the discovery of the world takes place. It moves through different sites of Arbúcies and Viladrau. And it explains the emotional impact of a neurological illness and the rehabilitation process, which deprive a family of the pleasures of life in contact with nature. The idea of time is present through the works of Salvador Espriu and Ingmar Bergman, along with the close observation of beetles and butterflies and the way people who live in the countryside see the world.

Keywords: Nature Writing, Insects, Neurological rehabilitation.

Les *cuques* és un text, entre el llibre de contes i la novel·la, que Anagrama publicarà el juny del 2020. Està organitzat al voltant de tres personatges –un home, una dona i un fill– que en els diversos moments de la història tenen diferents edats. El que canvia més és l’home, que de vegades és un nen, de vegades un adolescent, un jove, un jove aparellat, un jove separat, un home madur i un home gran. Quan la noia entra en acció fa temps que festegen. Ella comença a pujar a casa d’ell: ja no tenen vint anys. Al llarg del llibre veiem com el nen creix fins a ser un jove. La història es desenvolupa en tres escenaris principals: Arbúcies, al Montseny; Llançà amb les muntanyes que l’envolten, i El Poblenou de Barcelona, amb un parell d’episodis italians i una anècdota d’un viatge a Caracas. També hi ha una referència a Toga, un poble de la comarca de l’Alt Millars, que apareix també en el meu llibre *El barri de la Plata* (2018).

L’argument està muntat a partir de seixanta històries, organitzades en tres estius, amb un capítol final de conclusió. En la segona part, em vaig obligar a seguir unes normes d’escriptura. La primera és que a tots els textos hi ha de sortir, com a mínim, una cuca. De vegades és la protagonista de la història i, molt més sovint, un pretext per veure en acció els protagonistes i els personatges secundaris que interactuen amb ells. En el primer estiu les cuques hi tenen un paper més important. És gairebé un bestiarí. Tot són coleòpters, tret de la *Palomena prasina*, el berrat pudent, que és un pentatòmid. En la segona part, les bèsties són la gent: és un bestiarí humà. El tercer, que té una estructura més lineal, amb els textos una mica més llargs apunta al desenllaç: un retorn a la muntanya, després de la malaltia de la dona, que ha patit un vessament cerebral. Aquest retorn esperat no s’acaba de produir. De fet és un llibre sobre les il·lusions, sobre la capacitat de crear-se il·lusions i les dificultats per assolir-les. La segona norma és que d’un text a l’altre no es pot repetir ni l’època ni l’escenari. Això és especialment visible al segon estiu, que és la part més llarga de les tres que formen el llibre: quaranta-cinc dels seixanta-un textos. El lector ha d’anar reconstruint la seqüència, a partir de les escenes que es van succeir i que el fan anar amunt i avall del temps i de l’espai. D’aquesta manera, el relat és una summa de discontinuïtats que dibuixa la discontinuïtat de la vida.

Vaig engegar, l’estiu del 2017, sense cap idea concreta. Va ser la primera vegada que, amb la Cris i en Pau, vam passar l’estiu a Barcelona. La Cris havia patit el vessament cerebral al mes de desembre i fins al juliol va estar ingressada, primer a l’Hospital de Sant Pau i després a l’Institut Guttmann. En aquell moment seguia fent-hi teràpia, de manera ambulatoria, unes hores cada dia, en sessions de matí i tarda. Ens havíem canviat de pis, perquè no podíem pujar a casa amb la cadira de rodes, i la casa nova ens semblava un hotel. Amb la nostra neboda Anna i amb en Pau, havíem establert un

sistema de torns: ens repartíem els dies que calia pujar a la Guttman, al costat de can Ruti, a Badalona, dinar amb la Cris entre les sessions de matí i les de tarda, i tornar a baixar amb l'ambulància. Jo aprofitava els dies que no l'havia d'acompanyar per escriure els darrers capítols d'*El barri de la Plata* que, després d'una llarga interrupció, inesperadament, em sortien a raig. Fa anys que escric una columna a *La Vanguardia* el dijous. Les del mes d'agost les dedicava sempre a temes allunyats de l'actualitat. Eren les columnes més literàries i les que més m'agradaven de fer. En l'ambient distès dels diaris a l'estiu, ningú no trobava que m'extralimités per aquella llicència poètica. Un any vaig escriure una sèrie de declivis (*Declivi de la barra del bar*, *Declivi del topless*, *Declivi dels gourmets*), un altre any una sèrie sobre quatre peces de roba (un jersei, una samarreta, una camisa, una dessuadora). El darrer estiu que vam poder anar a Llançà vaig escriure un bestiar, que és un precedent directe de *Les cuques*. Aquestes tres sèries es van publicar en el llibre *El sífon de can Sitra* (2017).

Érem a casa la darrera setmana de juliol i em va venir al cap una escena de molts anys enrere: els nens que juguen al carrer i, cada tant, troben un escarabat rinoceront mig mort, al mig del pas o en una vorera. Era una escena que es repetia en uns dies molt concrets del mes de juliol: era el moment just en que passava i aquell any no hi seríem per veure-ho. Jo era, en certa manera, l'escarabat rinoceront: un animal ferit, atropellat per la vida: sempre li faltava una pota, o més d'una, a penes es movia i no aconseguia aixecar el vol. No és casualitat que aquell primer estiu parlés gairebé només de coleòpters: em volia blindar i volia volar, amb el vol una mica pesat dels escarabats. Vaig escriure un text sobre l'ambient del carrer del Castell d'Arbúcies i els insectes que apareixien als vespres, mentre la gent prenia la fresca. Hi havia un record, que no era immediat. Feia anys que al juliol no anàvem a Arbúcies. La Cris sospirava per la platja i, des del 1998 o 1999, passàvem els estius a Llançà. L'Hostal fa anys que no existeix: el van tirar a terra i hi van construir pisos: només en queda la façana. Era, doncs, la recreació d'un món desaparegut, que m'aportava un sentiment de benestar, barrejat amb una mica de recança, en un moment molt estrany de la meua vida. Vaig pensar que podia escriure una sèrie de quatre textos sobre escarabats i publicar-los al diari, per fer passar aquell mes d'agost atípic. Així van sortir els primers textos de *Les cuques*, dedicats a l'escarabat rinoceront, l'escarabat de la patata, el berrat pudent i l'escarabat dels verns (*Agelastica alni*). A mesura que anava passant l'agost vaig veure que el tema tenia més recorregut i va sortir la idea de fer-ne un llibre. De dia escrivia *El barri de la Plata* i de nit, *Les cuques*. A més de l'article que publicava a *La Vanguardia* en feia algun altre, no gaires més, que reservava per al llibre. Quan va venir el setembre i va començar

a refrescar, la inspiració se'm va tallar de cop. Suposo que el que estava escrivint tenia un component psicoanalític. En el moment que les cuques retiren, no me'n va sortir cap més. Vaig ser molt respectuós amb aquest sentiment i no vaig forçar-me gens.

Un *Lucanus cervus* que ha perdut una pota. Coll de Te (Arbúcies), estiu de 2008.

(Foto J. Guillamon).

Per això, quan al cap d'un any vaig tornar a tenir ganes d'escriure sobre cuques, vaig tenir clar que, si volia fer-ne un llibre, m'havia d'imposar una disciplina: sabia que només podria escriure'n si feia calor. Vaig reprendre el projecte un dia de finals de juliol de 2018. Estava treballant en l'estudi de disseny d'Albert Planas, al Poblenou. Al migdia, enlloc d'anar a dinar amb el meu amic, una mica melangiós per haver de passar un altre estiu sense millores significatives, vaig baixar per l'avinguda del Bogatell fins a la Biblioteca Xavier Benguerel.

Vaig pujar al pis de dalt i vaig buscar una taula enretirada. Al cap d'una estona, ja

Quan era petit, amb la meva teta, Quimi, a la font de Can Salau, Arbúcies. (Arxiu J. Guillamon).

tenia *L'escarabat de les atzavares*. Va venir d'improvís, sense cap premeditació. Els dies immediatament posteriors, em va agafar la febrada d'escriure. De vegades, empalmava tres o quatre dies seguits escrivint una cuca. D'altres vegades alternava un dia si i un dia no. Aleshores feia un dia o dos de festa i tornava a arrencar amb una nova tongada. Escrivia a primera hora del matí, amb el cap desentelat. La primera redacció era bastant bona i havia de retocar molt poc. Enllestia i em dedicava a altres coses. Per facilitar-me la feina, feia servir la plantilla de les columnes de *La Vanguardia*. Entrava al sistema informàtic del diari, i en la maqueta de l'article del dijous, escrivia. Així controlava que el text no quedés curt ni massa llarg. Em va semblar que eren uns textos personals que no tenien sentit al diari: un cop fets, els despenjava i me'ls guardava per mi. I dimarts o dimecres, quan tocava, escrivia una columna sobre qualsevol altre tema. Va ser en aquest moment d'escriptura contínua, que vaig establir la norma d'haver de saltar d'escenari i d'edat, com si fos una *contrainte* de l'Oulipo. Aquella alternança evitava que em deixés portar per un to o per un estil.

Els personatges del llibre som nosaltres: jo, la Cris, en Pau, la meva mare, la meva àvia, els tiets, els veïns del costat, el senyor Casas, que era client de l'Hostal Castell, en Lluís del Marcús, que era un noi de la meva edat nebot dels amos que ajudava al menjador, l'Angelina perruquera, un personatge molt característic del veïnat del Castell, i altres persones del nostre entorn. No som nosaltres exactament, és clar. Són personatges literaris inspirats en nosaltres. El tema del llibre és el temps. I els personatges són titelles exposades al pas del temps. L'escenari principal és la placeta que hi ha al final del carrer del Vern i al començament del carrer del Castell, a Arbúcies, on hi havia l'hostal que van portar molts anys els meus avis i la meva mare. Quan treballava en l'exposició *Salvador Espriu. He mirat aquesta terra* al CCCB, em va impressionar l'escenografia que Josep M. Subirachs va construir per a l'espectacle *Primera història d'Esther* (1961): un casalot que reproduïa la casa del bisbe Català, a Arenys de Mar, on Espriu havia passat els dies feliços de la infantesa, amb els balcons i els portals, i un rellotge de sol amb la frase lapidària: *Vulnerant omnes, ultima necat*. Conscient o inconscientment, he transformat el veïnat de quan era petit en un escenari similar. Al centre, al capdamunt de la pujada, hi ha la font de la bomba, que presideix el conjunt. El braç de la bomba és el pèndul que fa moure el temps. Al darrere hi ha la perruqueria de l'Angelina, can Salau, can Soms, on hi ha el banc on juguen els nens i parlen els grans. Baixant el carrer hi ha la terrassa de l'hostal i can Torrent, una casa de pagesos rics que ha començat la decadència. La placeta de l'Hostal Castell és el centre del món de *Les cuques*, que s'escampa per diferents indrets del Montseny, de Llançà i de Barcelona, per tornar, un cop i un altre, a la font de la bomba, on tots els nens de la família i tots els nens del veïnat han bombat, han vist rajar l'aigua, s'han esquitxat i s'han deixat xops la samarreta, els pantalons i els calçotets. És un petit món on hi és tot. Les papallones, els escarabats, les formigues, l'animen. Si per Dalí les formigues són la mort, per a mi els insectes representen la vida. D'aquí el final del llibre, quan les mosques es posen sobre la cara i les mans dels protagonistes mentre fan teràpia a la Rectoria Vella de Sant Celoni, perquè no poden pujar a Arbúcies i volen ser a prop del Montseny: són un símbol de renovació. Aquesta darrera part connecta i és la continuació de *Travessar la riera* (2017), el llibre que vaig escriure sobre l'experiència de sortir del coma i el primer any de teràpies de la Cris, fins que va fer moure per primer cop la cama esquerra.

Els referents estan escrits i, de vegades, explicats en el llibre: manuals de camp universitaris de papallones, escarabats i aranyes, els llibres de J.H. Fabre sobre l'instint dels insectes, publicats als anys vint per Espasa Calpe, la versió castellana del llibre de Roger Callois sobre la pintura de camuflatge, la disfressa i la fascinació en la natura, *Medusa y Cía*. (1958),

a més del volum dedicat als Artròpodes (1986) de la *Història Natural dels Països Catalans*, dirigida pel meu amic Ramon Folch (els directors d'aquest volum, el número 9, són Joan Armengol i Marina Blas). Seria inexacte dir que ha estat material de consulta. Són llibres que formen part de la nostra vida i que ens sabem de cor.

La idea d'escriure de la muntanya ve de lluny. Cap a 1996 o 1997, mentre estava encallat amb la novel·la *La Moràvia* (2011), vaig tenir la idea de començar un projecte paral·lel, una altra novel·la, inspirada en Yvain ou *Le chevalier du lion de Chrétien de Troyes*, el llibre del segle XII. Havia començat a sortir cada tarda a la muntanya i hi veia l'oportunitat de, tot parlant del bosc, reflectir el sentiment de solitud i l'estranyesa respecte al món contemporani. Els personatges de Chrétien de Troyes embogeixen, s'allunyen de la societat i viuen com bèsties, fora de la civilització. Pensava que es podia adaptar aquest argument als temps d'ara. En vaig escriure una part, que és una caminada des d'Arbúcies fins a la casa del Vilar, on en aquella època hi havia la cadena que barrava el pas dels cotxes. La carretera era propietat d'en Liro, Emili Garolera Bohils, l'alcalde d'Arbúcies als anys setanta. El protagonista va pensant sobre els errors de la seva vida, com el feréstec Yvain, i aquest allunyament, i l'observació de la natura, li ofereixen elements per pensar sobre el món. És un punt de vista radicalment diferent del panteisme de Maragall, de les visions tètriques o plenes de gallerets del modernisme o del transcendentalisme de Perejaume, que connecta amb la religiositat de Verdaguer. A *Les cuques* hi ha un homenatge a Espriu, que també en aquest punt ha estat un referent, al conte "Una tarda a la muntanya", publicat a *Aspectes* (1934), que explica una excursió per la muntanya en la qual el protagonista, filosofant a la manera de Maragall, es fot de lloros. És una excursió fins a l'ermita de Sant Cristòfol de Cerdans, que és una de les meves rutes predilectes: l'Espriu hi pujava des de Viladrau i jo des d'Arbúcies. Els dos camins es troben sota la gran alzina del Serrat, a sota de la font de l'Aigua de Viladrau. Espriu havia viscut la infantesa a Viladrau i va perdre la casa quan el pare va morir, després de la guerra. No hi va voler tornar mai més. Aquesta experiència em va commoure i un dia, mentre treballava a l'exposició del CCCB, vaig pujar especialment amb la Cris des d'Arbúcies a veure la casa, com si fos una promesa. Vaig fer moltes fotografies dels arbres i dels elements de la decoració del jardí que quedaven de la infantesa d'Espriu. Poc em pensava que, al cap de no gaire temps, jo també seria un desterrat de la muntanya.

És a dir que, d'una banda, volia transmetre una idea contemporània de la natura, d'una manera semblant al que estava fent a *La Moràvia* amb el món industrial. I al mateix temps m'arrepentava en un distanciament científic. És a dir: volia fer servir la literatura científica, els manuals i tot allò que

El camí d'anada cap al xalet Espriu de Viladrau en una postal dels anys vint i el mateix camí, de tornada, en una fotografia del 2014. (Arxiu J. Guillamon. Foto J. Guillamon).

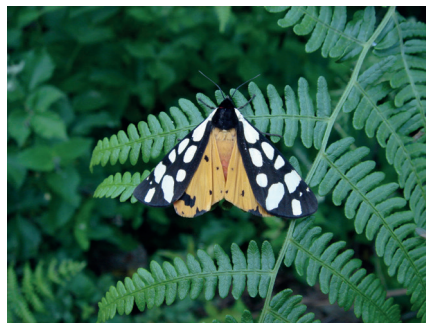
em permetés millorar l'observació de la natura. És un trencament amb la tradició que va de Verdaguer a Irene Solà. El llenguatge que s'ha fet servir per descriure la muntanya m'interessava, el feia servir per agafar musculatura i poder escriure després jo el que em semblés. Un llibre del qual n'he après bastant ha estat la *Guia Excursionista del Centre Excursionista de Catalunya* de Joan López i Cortijo dedicada al Turó de l'Home, les Agudes i el Morou (1990), on he après a narrar el que feia, les descripcions dels cims i dels corriols. També vaig fer servir l'antologia *La Muntanya* (1992) de Josep Camps i Àngels Jubany Clau, on hi havia molts textos breus, amb descripcions detallades de boscos i camins. M'interessava Prudenci Bertrana, aquell conte de *Proses bàrbares* (1911), que explica un passeig desvagat per les arbredes al voltant de l'empalme de Maçanet. I també Ruyra, les descripcions de *Marines i boscatges* (1903), quan descriu una sureda vella que xerrica o una mongetera que s'enfila per les canyes i fa com una pagoda. També m'agradava el Pla de *Las horas* (1953) i d'*Els pagesos* (1952). Però aquesta passió per Pla, pels ritmes de les estacions i la manera de parlar refistolada de la gent de pagès, em va venir una mica després, quan ja havia canviat de personatge: ja no era Yvain, assilvestrat per les pistes forestals. M'agradava anar a veure els pagesos i parlar amb ells. Quan vaig començar a escriure articles al diari explicant les coses que veia a la muntanya tenia l'obsessió que el que escrivia ho pogués explicar als meus amics bosquerols –que ho poguessin llegir– que no s'hi fessin un tip de riure.

Em sembla que la tria del tema, les cuques, és significativa. No són ocells, ni arbres, que han estat els motius tradicionals de la literatura boscana. Hi ha una mirada infantil, de nen que mira les cuques i de pare que mira les cuques amb el fill. Hi ha una relació tàctil amb l'escriptura: descriure de la manera més precisa possible la vida que et corre per la mà. Al bestiar d'estiu d'*El sifon de can Sitra*, que és el precedent de *Les cuques*, hi ha descripcions molt treballades dels moviments de les vespes i dels

Tymarcha tenerbica, *Papilio machaon*, *Melitaea cinxia* i *Cerambyx scopolia* la mà d'en Pau i a la meva mà. (Fotos J. Guillamon).

pregadéus. Vaig estar dies prenent notes, fent fotografies i petits vídeos de les vespes que anaven a beure a la font de Puig d'Esquers, sota la gran pedra blanca. Recordo que quan vaig tenir l'article fet, el vaig llegir a la Cris i a en Pau, que també han vist moltes vespes, per comprovar si havia afinat en la descripció. Ho vaig llegir a la sobretaula i va ser un acte d'exultació col·lectiva. *Les cuques* representen un pas més, respecte al bestiar, perquè no tinc els insectes al davant. És una evocació *in absentia*. El record d'unes

Arctia villica. Can Torrent (Arbúcies) juny de 2006. (Foto J. Guillamon).

cuques que vaig veure un dia, d'una cosa que va passar, d'una fotografia que vaig fer. Són hores i hores de contemplació dels insectes que donen lloc a pàgines de filigrana. L'absència del model és un valor afegit. Hi ha, també, una part de revelació, com quan després d'una bona estona de marejar-la, la papallona de nit obre les ales anteriors que li tapen el cos, com un abric de fantasia i deixa veure el vestit delicat que porta a sota.

Mentre anava donant forma al projecte del llibre i anava passant de la idea de quaranta textos a quaranta-dos, quaranta-sis, quaranta-vuit, cinquanta-quatre i, finalment, seixanta, a mesura que m'anava agradant com pensava que podria ser, explicava als amics que un dels referents de *Les cuques* era *Maduixes silvestres* (*Smultronstället*) de Bergman. Jo no he estat mai un gran admirador del cinema de Bergman: m'avorreixen les històries de gent que es vol separar. Però em va impressionar aquella escena en la qual el vell doctor, que es dirigeix a un acte oficial que culmina la seva trajectòria, atura el cotxe i entra a la casa on va ser jove, que ara és una casa tancada. En el lloc on la seva cosina agafava maduixetes per regalar-les a l'avi, pel seu sant, torna a veure la noia i es veu ell mateix, quan era noi: intenta seduir-la i la noia se'n malfia. Jo no sóc un vell pedant i misantrop, no tinc setanta-vuit anys, ni sóc a punt d'arribar al jubileu doctoral, no sóc el fals gran amic de la Humanitat, inflexible en els meus criteris. Però com el professor Borg, he recordat els anys que anàvem a collir maduixes. M'agrada la manera com Bergman passa del passat al present i com retrata les relacions familiars: els fantasmes del passat, tangibles i intangibles, i les relacions entre les generacions. I no

em costaria sortir jo mateix al prat per cridar, en nom de Borg, la seva cosina Sara, que s'ha de casar amb un germà seu. M'agrada la idea d'espia la pròpia vida. Tot i que la conclusió de *Les cuques* és exactament oposada a la de *Maduixes silvestres*. Jo o, més ben dit, el personatge que fa de mi, no pateix la pena de la solitud. Està acompanyat en tot moment. No sent, com Isak Borg, que es vol dir una cosa a ell mateix que no vol saber: que és mort encara que sigui viu. Ben al contrari: se sent viu encara que sigui mort. Se sent viu perquè és capaç de recordar per poder escriure.

L'home vell que torna al lloc on va ser jove a *Smultronstället* (1957) d'Ingmar Bergman.
(Fotograma de la pel·lícula).

Maduixes silvestres és una pel·lícula del 1957. Quan es va estrenar jo no havia nascut. Encara durava la moda psicoanalítica. Hi ha somnis, premonicions de mort. Però, sobretot, hi veig visualitzacions. És un element fonamental de la teràpia. Quan hi ha un moviment que no es pot fer, un membre que no es pot bellugar, els terapeutes et demanen que t'imaginis que el mous. És el que passa molts cops a *Les cuques*. Hi haurà lectors que diran que és un llibre que mira al passat. Jo penso més aviat que *visualitza* el futur. Són escenes imaginades del que un dia passarà: tornarem a casa i podrem explicar la vida que hem tingut. Els membres immòbils tornaran a bellugar, perquè als prats l'*Hoplia coerulea* estirarà les potetes, agafada a una flor, com si mandregés al llit, i un berrat prudent travessarà l'aire en una diagonal perfecta.

A casa ja no hem estat pagesos, però hem tingut molta relació amb gent de pagès, pel fet de passar els mesos d'estiu a l'Hostal d'Arbúcies i tractar amb noies que servien el menjador i que feien habitacions, que venien de masos més o menys separats del poble. Una de les dèries de la meva àvia i de la meva mare, eren els cucs. Sobretot a finals d'estiu i a començaments de la tardor, quan afluixava la feina de l'Hostal i es podien dedicar a les seves coses. Les pomes tenien picades, feien una rodella marró que anava podrint la fruita. Els bolets i les castanyes tenien cucs. De vegades abandonaven la cua o el barret d'un carlet o d'una lleterola i rondaven pel taulell estirant-se, contraient-se, avançant cap a una banda o altra: un cuc blanc amb un punt negre a la punta. O a les castanyes, que no es torraven al mateix dia o l'endemà: s'obria un forat perfectament rodó i en sortia un cuc botit, acordonat, amb la cara torrada, que es cargolava enmig de pols de castanya, al bol on s'anaven assecant. Quan menjàvem les castanyes torrades n'hi havia sempre més d'una de corcada, perquè eren castanyes que collíem al bosc, no com les castanyes del mercat que no es corquen mai. I anàvem vigilant de separar les castanyes corcades abans de ficarnos-les a la boca. La canalla patíem pensant que no ens en adonaríem i que ens menjaríem el cuc, que no havia estat a temps de sortir. Havia anat processant les fècules i el sucre de la castanya i els havia convertit en serradures. Miràvem la nostra mare, amb cara de sofriment. I la mare repetia la frase genial del nostre avi, que havia nascut a Viladrau i havia conviscut molts anys amb els paràsits dels arbres. Quan menjava cireres, collides del cirerer, no mirava prim. I si algú li preguntava què passaria si es menjava un cuc, deia, carregat de raó, serè i traient-hi ferro: "tot és la mateixa bèstia". I penso que aquest llibre és un cistell de cireres corcades, i que les cireres i els cucs són fets amb la mateixa polpa de present, passat, tendresa i esperança.